

EXPERTENPANEL INZAKE INTERLANDELIJKE ADOPTIE

EINDRAPPORT

14 augustus 2021

Voorwoord van de voorzitter

Interlandelijke adopties zijn in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw snel en grootschalig toegenomen in België en onze buurlanden. Aan de oorsprong lag er onder meer het groeiende bewustzijn over de schrijnende armoede en onderontwikkeling van wat “de derde wereld” werd genoemd. Een kind adopteren uit deze landen werd door velen gezien als een morele plicht. Daarnaast veranderde onze maatschappelijke omgang met een onvervulde kinderwens: ongewenste kinderloosheid werd steeds meer gezien als een ernstige belemmering op een geslaagd en volwaardig (huwelijks)leven. Interlandelijke adoptie werd gezien als een maatregel die zowel een kinderloos koppel als een ouderloos kind ten goede kwam en zo kwam een stroom van duizenden adoptiekinderen op gang. Wat misliep in de adoptieprocedures en wat verkeerd liep in de groei en de ontwikkeling van het geadopteerde kind, werd verdrongen door de overwegend positieve maatschappelijke beeldvorming.

Het zijn in hoofdzaak de volwassen geworden geadopteerden die dit positieve beeld als eerste betwisten. Ze zijn voor zichzelf gaan spreken in hun zoektocht naar hun achtergrond. Zij botsten daarbij op fouten en leegtes in de informatie. Zij ontdekten helaas ook wanpraktijken waaraan de overheid onvoldoende tegemoet is gekomen. Het mooie motto “in het belang van het kind” dat vitale levensbehoeften als gezondheid, onderwijs en ontwikkelingskansen predikte, bleek te vaak een valse dekmantel.

Er ontstond een scherper bewustzijn over- en noodzaak aan onderzoek en controle van de adoptieprocedures en adoptiepraktijken. Dit bewustzijn leidde ook naar grotere aandacht voor de gevolgen voor de betrokken geadopteerden: onderzoek wees uit dat geadopteerden bovengemiddeld te kampen hebben met een veelheid aan psychische problemen. De adoptieouders bleken hier onvoldoende op voorbereid. En ook de belangen van de eerste ouders werden vaak miskend. Zij werden onder druk gezet om hun kind af te staan of werden geconfronteerd met een Westers concept als “volle adoptie” dat zij niet kenden.

We kunnen en mogen deze schrijnende signalen niet blijven negeren en een kritische reflectie in het publieke en politieke debat dringt zich op. We zullen proberen met dit

rapport een eerste aanzet te geven tot een hertekening van het landschap van interlandelijke adoptie.

Veronique van Asch, voorzitter expertenpanel inzake interlandelijke adoptie

Inhoud

Inleiding	5
DEEL 1 Aanleiding, opdracht en werkwijze van het expertenpanel	6
1.1 Aanleiding	6
1.3 Samenstelling van het expertenpanel	8
1.4 De opdracht	9
1.5 Terminologie	10
1.6 Methodologie	12
DEEL 2 Basisprincipes en aanbevelingen	14
2.1 Basisprincipes voor aanbevelingen	14
2.1.1 Het belang van het kind als de voornaamste overweging	14
2.1.2 Het subsidiariteitsprincipe	15
2.1.3 Geïnformeerde toestemming	15
2.2 Aanbevelingen	16
2.2.1 Hertekening van het adoptielandschap en van het wettelijk kader	17
2.2.2 Nazorg in het toekomstig model	28
2.2.3 Rechten van de geadopteerden in het toekomstige model	30
2.2.4 Omgaan met wanpraktijken uit het verleden	33
2.2.5 Mogelijkheden tot herstel na wanpraktijken	37
Slotwoord van de voorzitter	41

Inleiding

Dit eindrapport kwam tot stand naar aanleiding van een beslissing van de Vlaamse Regering van 19 juli 2019 om een onafhankelijk expertenpanel voor interlandelijke adopties op te richten. Deze beslissing werd genomen op voorstel van toenmalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeurzen. In de nota betreffende ‘Onderzoek van interlandelijke adopties’¹ wees Vandeurzen op de noodzaak om uit te klaren “of er al dan niet onregelmatigheden gebeurd zijn bij interlandelijke adopties uit het verleden”.

Naar aanleiding van deze nota besloot de Vlaamse Regering twee werkwijzen te volgen. Allereerst werd opdracht gegeven aan de Vlaamse Centrale Autoriteit om individuele dossiers uit Ethiopië te onderzoeken. Daarnaast werd besloten om een expertenpanel op te richten om “onderzoek te verrichten naar interlandelijke adopties uit het verleden”.

Het voorliggend eindrapport bevat de aanbevelingen van dit expertenpanel aan de Vlaamse Regering. De aanbevelingen zijn gedaan op basis van uitgebreid onderzoek en zijn erop gericht om interlandelijke adopties in de toekomst een zo groot mogelijke kans te geven op een correct verloop.

Dit rapport bestaat uit twee delen:

Deel 1 | Aanleiding, opdracht en werkwijze van het expertenpanel.

Deel 2 | Basisprincipes en formulering van de aanbevelingen, telkens voorafgegaan door een korte probleemstelling en onderbouwing.

¹ Zie nota betreffende ‘Onderzoek van interlandelijke adopties’ (19 juli 2019) van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (toenmalig minister Jo Vandeurzen) aan de leden van de Vlaamse Regering (VR 2019 1907 doc.1072/1), beschikbaar via de website <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be>.

DEEL 1 | Aanleiding, opdracht en werkwijze van het expertenpanel

1.1 Aanleiding

Tussen 1996 en 2017 kwamen door interlandelijke adoptieprocedures 936 geadopteerde kinderen uit Ethiopië naar Vlaanderen. Eind april 2019 publiceerde de krant *Het Laatste Nieuws* een drieledige reeks waarin geadopteerden uit Ethiopië en hun adoptieouders verschillende wanpraktijken meldden. Het ging daarbij bijvoorbeeld om onvolledige adoptiedossiers en elementen uit achtergrondverhalen van geadopteerden die niet overeenstemmen met de werkelijkheid. Deze publicaties deden ook vragen rijzen over mogelijke wanpraktijken bij interlandelijke adopties vanuit andere herkomstlanden naar Vlaanderen. De vele vragen leidden in mei 2019 tot een hoorzitting en een gedachtewisseling over interlandelijke adopties uit Ethiopië door de Commissie Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van het Vlaams Parlement.²

Ook in andere landen klinken op dit moment veel gelijkaardige vragen over wanpraktijken bij interlandelijke adopties uit verschillende herkomstlanden. Nederland, Denemarken, Zweden en Zwitserland richtten eveneens onderzoekscommissies op om wanpraktijken bij interlandelijke adopties nader te onderzoeken.

1.2 De totstandkoming van het expertenpanel

Initieel werden de volgende personen benaderd om deel uit te maken van het expertenpanel:

- Sarah Heynssens (UGent), omwille van haar onderzoek naar de geschiedenis van de gedwongen verplaatsing en adoptie van metissen uit de voormalige Belgische koloniën;
- Frederik Swennen (UAntwerpen) en/of Wouter Vandenhole (UAntwerpen), omwille van hun juridische expertise met betrekking tot interlandelijke adoptie;

² Zie verslag hoorzitting en gedachtewisseling <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1482428>.

- Juliette Duchesne, expert bij de International Social Service in Genève (ISS), en/of een medewerker van de Nederlandse FIOM, omwille van diens kennis en inzicht van het internationale werkveld;
- Julie Ryngaert (Kinderrechtencommissariaat) en/of Kris Stas (SAM Steunpunt Mens en Samenleving), beiden omwille van hun ervaring met betrekking tot gedwongen adopties in Vlaanderen;
- Veronique Van Asch of Niel Delgouffe.

Om ook de inzichten vanuit het perspectief van de internationale samenwerking te verkrijgen, werd de deelname verzocht van één personeelslid van de Dienst Bijzonder Evaluatie van ontwikkelingssamenwerking bij de FOD Buitenlandse Zaken. Jan Van de Velde, adviseur-generaal bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, werd zodoende aan het expertenpanel toegevoegd. Ook met de International Social Service in Genève (ISS) waren er sporadische contacten, maar omwille van praktische redenen werden er vanuit deze organisaties geen leden toegevoegd aan het expertenpanel.

Het expertenpanel deed bovendien zelf voorstellen om nieuwe leden toe te voegen. Er werden aanvullend experts betrokken om het gebrek aan bepaalde relevante disciplines te verhelpen - zoals personen met kennis ten aanzien van de psychosociale impact en het transculturele karakter van interlandelijke adoptie, maar ook personen die zelf interlandelijk geadopteerd waren. Het expertenpanel werd uitgebreid met Atamhi Cawayu (antropoloog, UGent) en Miranda Ntirandekura Aerts (psychologe) vanwege hun expertise en ervaring als interlandelijk geadopteerden. Zij sloten aan vanaf de tweede bijeenkomst op 18 november 2019.

De samenstelling van het expertenpanel is ook tweemaal gewijzigd toen experts het panel verlieten wegens persoonlijke redenen:

- Kris Stas werd vanaf de vierde bijeenkomst op 31 maart 2020 vervangen door Sophie Withaecx.

- Sarah Heynssens werd vanaf de tiende bijeenkomst op 10 oktober 2020 vervangen door Chiara Candaele.

1.3 Samenstelling van het expertenpanel

Het uiteindelijke expertenpanel bestaat uit de volgende leden:

- Veronique Van Asch (voorzitter): advocate, binnen het personen- en familierecht spitst haar belangstelling zich vooral toe op afstammingsrecht, adoptie en familierechtelijke problemen.
- Atamhi Cawayu: aspirant van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, geaffilieerd aan het Onderzoekscentrum voor Cultuur en Gender aan de UGent. Geadopteerd uit Bolivia, en voormalig stafmedewerker bij het Vlaams Centrum voor Adoptie. Atamhi Cawayu doet een antropologische studie naar de perspectieven van eerste families en stakeholders bij interlandelijke adopties uit Bolivia.
- Chiara Candaele: wetenschappelijk medewerker aan de UAntwerpen (Onderzoeksgroep Politieke Geschiedenis) en het Algemeen Rijksarchief, voert historisch onderzoek naar praktijken van interlandelijke verplaatsingen van kinderen.
- Frederik Swennen: gewoon hoogleraar personen- en familierecht en verwantschapsstudies aan de UAntwerpen. Binnen het familierecht richt hij zich op nieuwe verwantschapsstudies en private ordening van verwantschappen.
- Jan Van de Velde: adviseur-generaal bij het ministerie van Buitenlandse Zaken voor adoptiedossiers.
- Julie Ryngaert: beleidsadviseur Kinderrechtencommissariaat. Haar expertise spitst zich toe op asiel en migratie, diversiteit, interculturaliteit, religie, gelijke kansen, identiteit en afstamming, sport en kinderrechten internationaal.

- Miranda Ntirandekura Aerts: werkzaam als klinisch psycholoog met o.a. een focus op transculturele zorg en adoptienazorg. Zelf geadopteerd uit Rwanda en effectief lid in de Kamer Adoptie (Raadgevend comité van agentschap Opgroeien).
- Sophie Withaecx: voormalige coördinator RHEA Centre of Expertise on Gender, Diversity and Intersectionality, VUB. Nu universitair docent filosofie aan de Universiteit Maastricht die tevens onderzoek voert naar ethische kaders bij interlandelijke adoptie.
- Wouter Vandenhole: gewoon hoogleraar aan de UAntwerpen, expert mensenrechten en kinderrechten met bijzondere interesse voor interlandelijke adopties.

Tussen oktober 2019 en augustus 2021 kwam het expertenpanel 23 keer samen. Tijdens de werkzaamheden werd het panel technisch ondersteund door Valerie Stroo van Opgroeien.

1.4 De opdracht

De opdracht en de doelstellingen van het onderzoek door het expertenpanel werden vastgelegd in de nota 'Onderzoek van interlandelijke adopties' van 19 juli 2019. Deze nota stelt dat de aangeduide experts "vanuit de kennis en expertise van vandaag en het historisch perspectief indachtig een grondige analyse dienen te maken van het verloop van interlandelijke adopties".

Daarbij richten de experts zich op de zaken "die misliepen, onvoldoende werden opgenomen en de ervaren knelpunten". Het onderzoek moest ook de goede ervaringen en praktijken naar voren brengen en de verantwoordelijkheid van de verschillende stakeholders in het adoptieproces in kaart brengen.

Op basis van deze analyse verwacht de Vlaamse Regering van het expertenpanel beleidsaanbevelingen met betrekking tot het herkaderen van toekomstige interlandelijke adopties, het organiseren van de nazorg in het algemeen, de begeleiding en mogelijke wegen tot herstel. Deze gevraagde beleidsaanbevelingen zijn opgenomen in deel twee van dit rapport.

1.5 Terminologie

Dit rapport gebruikt de volgende terminologie:

- Interlandelijke adoptie: in dit rapport wordt gekozen voor de benaming ‘interlandelijke adoptie’ veeleer dan ‘transnationale’ of ‘internationale’ adoptie, De term ‘interlandelijke adoptie’ wordt vanuit sociaalwetenschappelijk en ethisch perspectief bekritiseerd omdat deze onterecht een gelijke uitwisseling tussen landen van aankomst en landen van herkomst zou impliceren; daarom wordt binnen deze disciplines veeleer gebruik gemaakt van de term ‘transnationale adoptie’. In dit rapport hanteren we de term ‘interlandelijke adoptie’ omdat deze gebruikelijk is in de geldende internationale en interne wetgevende instrumenten betreffende adoptie. Interlandelijke adopties zijn adopties die een overbrenging, voor of na de adoptie, veronderstellen van de geadopteerde uit het land van herkomst naar het land van aankomst, in dit geval België.
- (Volle) adoptie: in het Belgisch recht maakt men een onderscheid tussen volle adoptie en gewone adoptie. Bij volle adoptie worden de juridische banden met de eerste ouders volledig verbroken. Bij gewone adoptie worden de juridische banden met de eerste ouders behouden, maar worden die juridische banden grotendeels op non-actief gesteld.
- Adoptieouder(s): perso(o)n(en) die door adoptie het juridische ouderschap over een geadopteerde verkrijgen.
- Eerste ouder(s)/ eerste familie: de ouders en/of familie van de geadopteerde voor de adoptie plaatsvindt. Er is bewust niet gekozen voor ‘geboorteouders’ of ‘biologische ouders’, omdat deze termen ouders reduceren tot hun biologisch ouderschap. Met de term ‘eerste ouders’ of ‘eerste familie’ wordt enkel verwezen naar de volgorde waarin verschillende mensen het ouderschap opnemen, en daarmee worden alle verschillende partijen erkend die in chronologische volgorde betrokken zijn of waren

bij het ouderschap, en wordt vermeden om ouderschap te essentialiseren en te hiërarchiseren.

- Kandidaat-adoptieouder: een persoon die zich formeel als adoptieouder heeft aangemeld en bij wie de adoptieprocedure nog lopende is.
- Geadopteerde: een persoon die is geadopteerd, oftewel iemand waarover de adoptieouders het juridische ouderschap hebben verkregen. In dit rapport hanteren we de begrippen '(adoptie)kind' of 'het geadopteerde kind' uitsluitend ten opzichte van nog minderjarige geadopteerden.

- Herkomstland en aankomstland:

Herkomstland: het land van waaruit de geadopteerde voor of na de adoptie wordt overgebracht.

Aankomstland: het land waarheen de geadopteerde voor of na de adoptie wordt overgebracht.

In dit rapport wordt bewust niet gebruikgemaakt van de termen 'zendende' en 'ontvangende' landen, omdat de term 'ontvangende landen' het actieve, vraaggedreven karakter van adoptie in aankomstlanden verhult. Bovendien geven de termen 'herkomst-' en 'aankomstlanden' het migratie-aspect van adoptie beter weer.

- Open adoptie: adoptie waarin contact met de eerste ouders en of de eerste familie wordt behouden. Open adoptie veronderstelt dat betrokkenen in zekere mate openstaan voor communicatie en het delen van informatie. De manier waarop dit gebeurt, en de intensiteit van deze contacten, zijn afhankelijk van de specifieke situatie van de betrokkenen. Open adoptie is dan ook geen juridisch afgebakend begrip en staat ook niet gelijk aan gedeeld juridisch ouderschap.
- Wanpraktijken: onwettelijk of onwenselijk verlopen interlandelijke adopties. De term 'wanpraktijken' in dit rapport verwijst naar alle vormen van ongeoorloofde praktijken

die kunnen plaatsvinden in het kader van adoptie, zelfs als ze gelegitimeerd worden door overheden. Praktijken zijn ongeoorloofd wanneer ze de rechten van de betrokkenen, in het bijzonder de rechten van het kind, schaden of in strijd zijn met het belang van het kind. Wanpraktijken omvatten o.a. fouten in adoptiedossiers, procedurele en juridische fouten, gebrekkige archivering, ontvoering, verschillende vormen van druk en dwang, misleiding, vervalsen van documenten, mensenhandel of andere frauduleuze manieren waarop adoptie mogelijk wordt gemaakt.

1.6 Methodologie

Tijdens het onderzoek naar wanpraktijken bij interlandelijke adopties in Vlaanderen werkte het expertenpanel samen met drie Vlaamse universiteiten. Onderzoekers van de Universiteit Antwerpen, de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel stelden vier deelrapporten op waarin respectievelijk de juridische, historisch-sociaalwetenschappelijke, ethische en psychologische aspecten van interlandelijke adoptie aan bod komen. Deze deelrapporten vormden, naast de eigen expertise van de panelleden, de grondslag voor de bespreking en formulering van de beleidsaanbevelingen.

Elk deelrapport hanteert een eigen methodologie: de juridische en ethische deelrapporten betreffen literatuuronderzoek. Het historisch-sociaalwetenschappelijk deelrapport bestaat uit twee literatuuronderzoeken en een kwalitatieve analyse van publieke, semi-publieke en niet-publieke klachten. Het psychologisch deelrapport bestaat uit literatuuronderzoek en een rapportage van empirisch onderzoek.

In elk deelrapport formuleerden de onderzoekers een aantal aanbevelingen op basis van de bevindingen. De bevindingen en aanbevelingen van de deelrapporten werden vervolgens plenair toegelicht door de betrokken onderzoekers en grondig door het expertenpanel besproken en geëvalueerd. De aanbeveling die in dit eindrapport zijn opgenomen, zijn de aanbevelingen waarover de panelleden consensus vonden. De deelrapporten zijn te vinden op de website van het agentschap Opgroeien. Deze rapporten vallen onder de verantwoordelijkheid van de onderzoekers en gelden niet als consensus van het expertenpanel.

Het expertenpanel wil met deze aanbevelingen de Vlaamse Regering ondersteunen bij het hervormen van de sector en het beleid, om wanpraktijken in de toekomst te voorkomen en herstelmogelijkheden te bieden voor slachtoffers van wanpraktijken.

DEEL 2 | Basisprincipes en aanbevelingen

2.1 Basisprincipes voor aanbevelingen

Bij het formuleren van de aanbevelingen is het expertenpanel interlandelijke adoptie vertrokken vanuit de volgende ethische en juridische basisprincipes:

- Het belang van het kind als de voornaamste overweging;
- Het subsidiariteitsprincipe;
- Het belang van geïnformeerde toestemming.

Het expertenpanel meent dat deze principes centraal moeten staan bij alle toepassingen en hervormingen van de interlandelijke adoptie en heeft ze dan ook als leidraad genomen bij het formuleren van de aanbevelingen.

2.1.1 Het belang van het kind als de voornaamste overweging

Bij adoptie is het belang van het kind de voornaamste overweging. Met andere woorden: het belang van het kind staat boven de belangen en rechten van de andere betrokkenen. Artikel 21 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (VRK) legt aan staten die interlandelijke adoptie toelaten of erkennen, een verhoogde verplichting op om ervoor te zorgen dat het belang van het kind *de voornaamste overweging* blijft (*the paramount consideration*).

Door artikel 21 van het VRK te volgen wordt een strikter basisprincipe gehanteerd dan de algemene bepaling over het belang van het kind in artikel 3 van het VRK. In artikel 3 wordt namelijk gesteld dat het belang van het kind *slechts een hoofdoorweging* behoort te zijn (*a primary consideration*), in artikel 21 wordt dit genoemd als *de voornaamste overweging*.

Het vooropstellen van het belang van het kind resulteert in een terughoudende benadering ten opzichte van interlandelijke adoptie. Hierdoor zullen ook bepaalde elementen een belangrijkere rol spelen in de evaluatie of interlandelijke adoptie daadwerkelijk in belang van het kind is. Het gaat dan om elementen als de vertrouwde gezins- en ruimere omgeving, en de culturele en de religieuze identiteit.

Economische redenen of materiële armoede kunnen geen verantwoording bieden voor de verwijdering van een kind uit zijn of haar vertrouwde omgeving (zie ook verbod op financieel gewin opgenomen in artikel 21(d) VRK, artikel 17 van het Herzien Europees Adoptieverdrag en het verbod op de verkoop van kinderen in het facultatief protocol bij het VRK).

2.1.2 Het subsidiariteitsprincipe

Zowel het VRK (artikel 21) als het Haags Adoptieverdrag (artikel 4) voert een subsidiariteitsvereiste in: interlandelijke adoptie is slechts mogelijk indien er geen passend alternatief kan worden gevonden in het land van herkomst. Op basis van het subsidiariteitsprincipe moet interlandelijke adoptie eerder als uitzondering dan als regel worden benaderd.

Hoewel artikel 21 VRK tot een beleidsmatige restrictieve benadering dwingt in zowel aankomst- als herkomstlanden, sluit dit artikel interlandelijke adoptie niet bij voorbaat uit. Met andere woorden: interlandelijke adoptie is mogelijk als een uitzonderlijke en ondergeschikte maatregel, als aanvulling op het lokale zorgsysteem in het land van herkomst. Mits het belang van het kind de voornaamste overweging blijft.

2.1.3 Geïnformeerde toestemming

De geïnformeerde toestemming van de geadopteerde is essentieel bij de totstandkoming van interlandelijke adopties. Op grond van artikel 5(b) van het Herzien Europees Adoptieverdrag is de toestemming vereist wanneer de geadopteerde geacht wordt voldoende begripsvermogen te hebben. Voor alle adopties die in België worden uitgesproken of erkend, geldt een toestemmingsvereiste bij geadopteerden vanaf 12 jaar, tenzij er sprake is van wilsonbekwaamheid (artikel 358, eerste lid *juncto* artikel 348-1 oud BW). Artikel 21 van het VRK en artikel 4 van het Haags adoptieverdrag wijzen bovendien op het belang van geïnformeerde toestemming van eerste ouders, zorgvuldigheid bij het vaststellen van

adopteerbaarheid, en de noodzaak van begeleiding van eerste ouders bij de adoptieprocedure.

2.2 Aanbevelingen

Dit gedeelte van het eindrapport bevat de aanbevelingen van het expertenpanel. Elke aanbeveling start met een probleemschets, gevolgd door de overwegingen die hebben geleid tot de aanbeveling.

Het panel benadrukt de nood aan een paradigmashift in de praktijk van interlandelijke adoptie. Rekening houdend met de internationale ontwikkelingen op het vlak van adoptie blijkt het noodzakelijk om aanpassingen in het beleid en de praktijken rond interlandelijke adoptie door te voeren. Het is dan ook belangrijk om een brede maatschappelijke sensibilisering te organiseren voor zowel de adoptiesector en de verschillende betrokkenen als voor de rest van de samenleving. Hierbij moet aandacht gaan naar de eigenheid van interlandelijke adoptie, de risico's op wanpraktijken en de impact van adoptie op de verschillende betrokkenen.

Onderstaande aanbevelingen geven slechts een eerste aanzet tot de noodzakelijke paradigmashift. Het panel raadt de Vlaamse Regering dan ook aan om een concreet actieplan of protocol op te stellen ter bestrijding van wanpraktijken bij interlandelijke adoptie. Een dergelijk actieplan moet waarborgen dat toekomstige interlandelijke adopties correct en ethisch verlopen. Het actieplan of protocol bevat minimaal de volgende elementen:

- Preventie en informatie;
- De bespreking van risicofactoren voor wanpraktijken en het treffen van gepaste maatregelen wanneer wanpraktijken zich toch voordoen (zie o.a. juridisch rapport "E. Voorkoming en signalering van ontvoering, handel in en verkoop van kinderen" en ethisch rapport deel 1, 1.1.);
- Een aanbod aan professionele hulpverlening (naar analogie met reeds bestaande voorbeelden, zie bijvoorbeeld het Vlaams Actieplan ter bestrijding van seksueel geweld 2020-2024 of het Protocol kindermishandeling 2010).

De aanbevelingen zijn geordend naar de bijbehorende hoofdthema's:

- Hertekening van het adoptielandschap en van het wettelijk kader (2.2.1);
- Nazorg in het toekomstige model (2.2.2);
- Rechten van de geadopteerden in het toekomstige model (2.2.3);
- Omgaan met wanpraktijken uit het verleden (2.2.4);
- Mogelijkheden tot herstel na wanpraktijken (2.2.5).

De aanbevelingen hangen nauw met elkaar samen en moeten als één geheel begrepen worden.

2.2.1 Hertekening van het adoptielandschap en van het wettelijk kader

a) Een passieve in plaats van actieve houding inzake interlandelijke adopties

Volgens het principe van subsidiariteit is interlandelijke adoptie een uitzonderlijke maatregel die ondergeschikt is aan het lokale zorgsysteem. Dit betekent dat het systeem van interlandelijke adoptie gestuurd dient te worden door de vraag vanuit herkomstlanden naar potentiële adoptieouders bij gebrek aan lokale opvangmogelijkheden. In Vlaanderen is de erkennings- en subsidiestructuur van de adoptiediensten niet in overeenstemming met het principe van subsidiariteit, aangezien het gestuurd wordt door een vraag vanuit aankomstlanden naar adopteerbare kinderen.

Adoptiediensten worden in het huidige systeem verplicht om actief op zoek te gaan naar nieuwe kanalen. Om erkend te worden moeten deze diensten voorstellen doen tot kanaalonderzoek en deze - na proactieve goedkeuring door de Vlaamse Centrale Autoriteit (VCA) - binnen een redelijke termijn afronden. Na de erkenning van een adoptiedienst, werkt ook het financieringsmodel dat uitgaat van subsidiëring een actieve houding ten aanzien van adoptie in de hand. Allereerst omdat de subsidie van de adoptiediensten deels afhankelijk is van het aantal lopende kanalen: om in aanmerking te komen voor subsidiëring, moet een adoptiedienst in minstens vijf herkomstlanden een lopende samenwerking hebben of het VCA

minstens één inlichtingendossier bezorgen. Daarnaast is het bedrag van de subsidie afhankelijk van het aantal geopende en voorlopig goedgekeurde kanalen. Ook ontvangen de adoptiediensten van de (kandidaat-)adoptieouders een bijkomende prestatievergoeding voor elk nieuw dossier. Dit financieringsmodel stimuleert het onderzoeken en openen van nieuwe kanalen en het realiseren van zoveel mogelijk adopties. Een dergelijke benadering leidt tot een vraag vanuit aankomstlanden die druk legt op herkomstlanden en aanleiding kan geven tot wanpraktijken. Om te zorgen dat adopties op vraag van de herkomstlanden plaatsvinden en niet op vraag van de aankomstlanden is een herziening van dit systeem noodzakelijk.

Naast het financieringsmodel, vormt ook het adoptieproces zelf een risico. Adoptiediensten in Vlaanderen werken in het huidige systeem vanuit de vraag naar een adopteerbaar kind van kandidaat-adoptieouders. De kandidaat-adoptieouders geven het proces vorm door te kiezen voor een adopteerbaar kind met een bepaald profiel en een bepaald herkomstland. De nadruk ligt hierdoor op het voldoen aan de kindervens van de betrokken kandidaat-adoptieouders in plaats van het zoeken naar de meest geschikte oplossing voor een adopteerbaar kind. In het licht van het subsidiariteitsprincipe zou adoptiebemiddeling moeten vertrekken vanuit de nood van een bepaald kind aan een interlandelijke adoptie.

Om de vraag vanuit een herkomstland – en dus de nood van het adopteerbaar kind – leidend te laten zijn, dient het adoptiesysteem fundamenteel hervormd te worden. Hierbij zou enkel nog een passieve houding moeten worden aangenomen ten aanzien van interlandelijke adoptie. Dit houdt o.a. in dat er niet meer actief op zoek wordt gegaan naar adopteerbare kinderen in herkomstlanden en dat er geen kanaalonderzoeken meer plaatsvinden wanneer deze erop gericht zijn om nieuwe kanalen te openen. Interlandelijke adoptie zou enkel nog mogelijk zijn op initiatief van een herkomstland, indien een bevoegde instantie een vraag tot adoptie richt aan de adoptiebemiddelaar (zie ook aanbeveling 3).

Aanbeveling 1: het expertenpanel beveelt een passieve houding ten opzichte van interlandelijke adopties aan.

b) Adopties uit landen waar een hoog risico bestaat op wanpraktijken

Onderzoek toont aan dat het risico op wanpraktijken het hoogst is in herkomstlanden met de volgende kenmerken:

- De meerderheid van de bevolking leeft in grote armoede (de armoedegrens wordt gesteld op een inkomen dat lager is dan \$1 per dag per persoon);
- De bevolkingsgroepen waaruit geadopteerd wordt, behoren tot een kwetsbare groep of zijn vatbaar voor discriminatie;
- Het betreft een samenleving waarin alleenstaande en/of ongehuwde moeders sterk worden gediscrimineerd;
- Er is sprake van gebrekkige geboorteregistratie en wetgeving faciliteert deze 'achterstelling';
- Er bestaat geen rechtsfiguur van 'volle adoptie';
- Er heeft zich een humanitaire ramp voorgedaan;
- Er is slechts een beperkte uitbouw van de lokale zorg- en opvangsystemen;
- De ondersteuning van, sensibilisering en een wetgevend kader omtrent eerste ouders en families zijn beperkt of afwezig.

Wanneer er sprake is van dergelijke kenmerken is de kans gro(o)ter dat adoptie wordt ingegeven door bijvoorbeeld armoede, discriminatie van de eerste ouders en/of door financieel gewin voor tussenpersonen of andere instanties. Omdat de partijen in het herkomstland niet met de rechtsfiguur van volle adoptie en de gevolgen hiervan vertrouwd zijn, is de mate waarin ze geïnformeerde toestemming kunnen geven, beknót.

Het correcte verloop van adopties kan beter gewaarborgd worden in landen waar het lokale zorgsysteem goed functioneert, de adopteerbaarheid op correcte wijze kan worden vastgesteld en armoede niet de drijfveer is om over te gaan tot adoptie. Een gebrek aan andere opvang- en begeleidingsmogelijkheden mag op zichzelf ook geen reden vormen om over te gaan naar interlandelijke adopties. Interlandelijke adoptie blijft een uitzonderlijke maatregel die ondergeschikt is aan het lokale zorgsysteem. In een dergelijke situatie dient in eerste instantie ingezet worden op de ontwikkeling van lokale zorgsystemen, voordat er gekeken wordt naar interlandelijke adoptie als oplossing.

Aanbeveling 2: in landen waar een hoog risico op wanpraktijken bestaat, wordt aanbevolen om in te zetten op de ondersteuning van lokale zorgsystemen in plaats van op interlandelijke adoptie. Het expertenpanel beveelt aan om de genoemde risicofactoren te hanteren als criteria bij de beoordeling of het om landen met een groot risico op wanpraktijken gaat.

c) Centralisatie van interlandelijke adopties bij de overheid

Wanneer er een passieve houding ten aanzien van interlandelijke adoptie wordt aangenomen, betekent dit dat financiering niet meer afhankelijk zal zijn van het aantal geopende kanalen in herkomstlanden en het aantal gerealiseerde adopties. Adoptiediensten zullen zich hierdoor niet meer (exclusief) met internationale adopties kunnen bezighouden. Rekening houdend met een sterke daling van het aantal interlandelijke adopties is het raadzaam om de financiering hierop af te stemmen en niet meer te verspreiden over verschillende adoptiediensten. Hierdoor lijkt het dus aangewezen om alle adopties te centraliseren bij één enkele dienst die enkel in actie komt op vraag van herkomstlanden en niet omgekeerd.

Het expertenpanel beveelt echter aan om een stap verder te gaan. Artikel 21 (d) van het VRK en artikel 17 van het Europees Adoptieverdrag verplichten verdragspartijen ertoe om te zorgen dat de plaatsing van geadopteerden in het kader van interlandelijke adoptie geen onbehoorlijk financieel voordeel oplevert voor de betrokkenen. In landen met een groot risico op wanpraktijken (zie aanbeveling 2) is het zeer moeilijk om controle uit te oefenen op de inzet van financiële middelen. Ook in het huidige financieringssysteem waarbij adoptieouders instaan voor een groot deel van de kosten, kan het gebrek aan transparantie over de kosten van het adoptieproces aanleiding geven tot wanpraktijken. Het expertenpanel meent dat een directe controle op interlandelijke adoptie betere garanties kan bieden op het voorkomen van wanpraktijken. En dat dit gerealiseerd kan worden door de centralisatie van adoptiebemiddeling bij de Vlaamse overheid. Wanneer adoptiebemiddeling gecentraliseerd wordt, zullen de bestaande adoptiediensten niet langer erkend worden om interlandelijke adopties te bemiddelen. Het panel meent dat de huidige Vlaamse Centrale Autoriteit het best

geplaatst is om deze taak op zich te nemen en stelt dan ook voor dat de taak van (enige) adoptiebemiddelaar ondergebracht wordt bij de Vlaamse Centrale Autoriteit.

Dit houdt in dat het huidige adoptiesysteem niet langer houdbaar is en grondig hervormd dient te worden. Het expertenpanel stelt dan ook voor om een adoptiepauze in te voeren totdat het hervormde adoptiesysteem van kracht is. Hierdoor zullen er geen interlandelijke adopties meer gerealiseerd worden binnen het bestaande systeem, met uitzondering van kandidaat-adoptieouders die reeds een kindtoewijzing hebben gekregen (zie aanbeveling 6).

Aanbeveling 3: het expertenpanel beveelt aan om de taken van de huidige adoptiediensten voor interlandelijke adoptie onder te brengen bij de overheid, bij voorkeur bij de Vlaamse Centrale Autoriteit.

d) Controle op subsidiariteit, meer bepaald adopteerbaarheid, in herkomstlanden

Het vaststellen van de adopteerbaarheid van een kind is in de eerste plaats een verplichting van het land van herkomst. Uit onderzoek blijkt echter dat dit proces zeer foutgevoelig is. Bij het vaststellen van de adopteerbaarheid is dikwijls een variëteit aan tussenpersonen en adoptiediensten betrokken. Bovendien is er in veel landen een aanzienlijk risico op wanpraktijken (zie aanbeveling 2).

Het nagaan van de algemene principes van adopteerbaarheid gebeurt in de huidige situatie gedurende kanaalonderzoeken. In de huidige situatie worden kanaalonderzoeken uitgevoerd door de adoptiediensten, waarbij de Vlaamse Centrale Autoriteit een algemene controle op de adopteerbaarheid uitvoert door proefdossiers te evalueren. Hierbij is de Vlaamse Centrale Autoriteit sterk afhankelijk van informatie afkomstig van de adoptiedienst en dus van diegenen die mogelijk voordeel halen uit een gunstige evaluatie. Het blijkt dat adoptiedossiers in het verleden niet voor alle landen van herkomst voldoende grondig zijn opgesteld, waardoor deze foutieve of onvolledige informatie bevatten.

Bij de erkenning van een in het buitenland uitgesproken adoptie wordt ook de Federale Centrale Autoriteit (FCA) betrokken om de adopteerbaarheid te controleren. De FCA kan de erkenning weigeren wanneer deze kennelijk strijdig is met de openbare orde. Bij de

controle op de adopteerbaarheid houdt de FCA rekening met het belang van het kind en met de fundamentele rechten die het kind op grond van het internationaal recht toekomen. Bij de toetsing aan de openbare orde kan de FCA haar bevoegdheden maximaliseren door *de facto* een deel van het adoptie-onderzoek over te doen, ondanks de eerdere beoordeling door de Vlaamse Centrale Autoriteit.

Naast de bestaande procedure om adopteerbaarheid vast te stellen, heeft het expertenpanel ook vastgesteld dat de criteria op grond waarvan adopteerbaarheid wordt gecontroleerd, in te algemene termen geformuleerd zijn. Zo geven deze criteria niet aan welke elementen aanwezig moeten zijn in de adoptiewetgeving en -praktijk in het land van herkomst voordat de adopteerbaarheid voldoende kan worden vastgesteld.

Het is aangewezen dat aankomstlanden zoals België een extra controle doen naar de adopteerbaarheid van het kind. Hierbij dient steeds grondig nagegaan worden of de subsidiariteit en in het bijzonder de adopteerbaarheid in het land van herkomst voldoende worden gewaarborgd. Als enige adoptiebemiddelaar zal deze taak toekomen aan de Vlaamse Centrale Autoriteit, die sterker moet inzetten op het voorkomen en signaleren van ontvoeringen, handel in- en verkoop van kinderen. Dit kan via een betere controle op de beoordeling van de adopteerbaarheid en het verbod op financieel gewin. De criteria voor beoordeling van de adopteerbaarheid dienen hiertoe gedetailleerder te worden uitgewerkt. Zo moet de toestemmingsvereiste van de eerste ouders en van de geadopteerde uitdrukkelijk worden opgenomen als criterium. Ook kunnen meer waarborgen worden gevraagd m.b.t. de onafhankelijke en objectieve toepassing van de lokale adoptiewetgeving en de mogelijkheden tot nietigverklaring van de adopteerbaarheid wanneer er sprake is van onregelmatigheden. De FCA kan hierbij ook haar controles verder blijven uitoefenen bij het verifiëren van de adoptiedossiers.

Wanneer er onderzoek wordt gedaan naar de rechtszekerheid in een potentieel herkomstland moet de adoptiebemiddelaar (Vlaamse Centrale Autoriteit) in Vlaanderen terugvallen op de ervaringen en bevindingen van onafhankelijke internationale organisaties zoals ISS of UNICEF, en de permanente Belgische en/ of Vlaamse consulaire vertegenwoordiging ter plaatse, die vertrouwd zijn met de lokale (adoptie)wetgeving en de toepassing ervan door lokale overheden.

Aanbeveling 4: het expertenpanel beveelt aan om de Vlaamse Centrale Autoriteit als enige adoptiebemiddelaar meer verantwoordelijkheid te geven m.b.t. het vaststellen en controleren van de subsidiariteit, en met name de adopteerbaarheid. Dit impliceert het opstellen van duidelijke criteria die het mogelijk maken om de adopteerbaarheid in het herkomstland te waarborgen. Daarnaast moeten ook onafhankelijke internationale organisaties en/of consulaire vertegenwoordigers, die vertrouwd zijn met de lokale context, ingeschakeld worden in dit proces.

e) Aanpassen van het wettelijk kader rond adoptie

Binnen het huidige Belgische wettelijke kader zijn er twee mogelijkheden om over te gaan tot interlandelijke adoptie of om een in het buitenland uitgesproken interlandelijke adoptie te erkennen, namelijk: de gewone adoptie of de volle adoptie. Bij volle adoptie wordt de wettelijke band met de eerste ouders volledig verbroken. De geadopteerde wordt volledig gelijkgesteld aan 'eigen' kinderen van de adoptieouder en verkrijgt dezelfde rechten en plichten. Bij gewone adoptie behoudt de geadopteerde de juridische banden met de eerste ouders, met alle rechten (o.a. het recht om te erven) en plichten. Ook hebben geadopteerden bij gewone adoptie de mogelijkheid om hun eerste naam te behouden of om deze te combineren met een adoptienaam. Bovendien is het mogelijk een gewone adoptie te herroepen indien daartoe gewichtige redenen zijn. Er blijven bij gewone adoptie immers juridische banden bestaan tussen de eerste ouders en de geadopteerde die na herroeping kunnen herleven. Een volle adoptie is onherroepelijk aangezien hierbij alle (juridische) banden worden verbroken.

Naast de herroeping (alleen voor gewone adopties) kunnen zowel de volle als de gewone adoptie worden herzien. De herziening is een beëindiging van de adoptie. Herziening gebeurt op basis van een rechterlijke beslissing wanneer er voldoende aanwijzingen zijn dat de adoptie tot stand is gekomen door de ontvoering van-, verkoop van- of handel in kinderen (zie verder aanbeveling 17).

Vanuit het belang van het kind moet kritisch gekeken worden naar de houdbaarheid van de rechtsfiguur van de volle interlandelijke adoptie. Allereerst is het begrip volle adoptie is niet altijd gekend bij eerste ouders of bij eerste gemeenschappen waaruit geadopteerd wordt. Onbekendheid met het begrip volle adoptie leidt vaak tot misverstanden. Talloze gevallen zijn bekend waarbij eerste ouders en eerste gemeenschappen instemmen met het afstaan van hun kinderen maar er - in lijn met lokale opvattingen over informele pleegzorg en adoptie - ten onrechte van uitgaan dat de banden niet volledig verbroken worden en dat contact met de geadopteerde mogelijk blijft.

Een andere reden om de rechtsfiguur van de volle adoptie te heroverwegen, komt voort uit ethisch, juridisch en historisch-sociaalwetenschappelijk onderzoek dat zich positief heeft uitgelaten over de voordelen van open adoptie voor alle betrokkenen. Bij open adoptie is er sprake van een zekere transparantie en de mogelijkheid tot onderhouden van contact met de eerste ouders/familie. Psychologisch onderzoek heeft aangetoond dat een significante groep eerste ouders graag informatie wenst over de geadopteerde en/of het liefst in contact blijft met de geadopteerde. Open (binnenlandse) adoptie komt al voor in verschillende jurisdicties zoals in de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk en Nieuw-Zeeland.

Open adoptie is geen juridisch afgebakend begrip. Het staat niet gelijk aan gewone adoptie of aan gedeeld juridisch ouderschap. Principes van open adoptie zouden zowel met volle als met gewone adoptie gecombineerd kunnen worden. Deze principes impliceren o.a. dat de eerste ouders meer inspraak krijgen in het adoptieproces en dat de eerste ouders en geadopteerden de mogelijkheid hebben om met elkaar in contact te blijven. Afhankelijk van de individuele situatie kent open adoptie verschillende gradaties van contact tussen geadopteerden en hun eerste ouders wat al dan niet juridisch omkaderd kan worden.

Binnen het huidige Belgisch wettelijke kader sluit gewone adoptie beter, maar alsnog onvoldoende, aan bij open adoptie. In tegenstelling tot volle adoptie laat gewone adoptie beter toe om contact met de eerste familie te behouden waardoor informatie over de eerste familie beschikbaar blijft. Daarnaast behoudt de geadopteerde juridische banden met de eerste familie (o.a. door het behoud van de eerste naam). In geval van wanpraktijken kan een gewone adoptie bovendien herroepen worden, wat bij een volle adoptie veel moeilijker en wettelijk gezien zelfs onmogelijk is. Hoe dan ook sluit gewone adoptie beter aan bij adoptiepraktijken in herkomstlanden waar volle adoptie niet gekend is.

Aanbeveling 5: het expertenpanel beveelt aan om het wettelijk kader sterker richting open adopties aan en toe te passen; en om de (erkenning van een buitenlandse adoptie als) volle interlandelijke adoptie te ontmoedigen.

f) Hervorming van het systeem van wachtlijsten naar een poolsysteem in het nieuwe adoptielandschap, met een adoptiepauze in afwachting van dit nieuwe systeem

In voorgaande aanbevelingen heeft het expertenpanel een passieve houding ten aanzien van interlandelijke adopties en een grondige hervorming van het adoptielandschap aanbevolen. Binnen dit nieuwe landschap blijft het belang van het kind de voornaamste overweging bij elke adoptieprocedure. Het adoptieproces is erop gericht een thuis te vinden voor een kind voor wie geen oplossing in de eigen omgeving te vinden is. De toegenomen toepassing van het subsidiariteitsprincipe en de voorzorgsmaatregelen om wanpraktijken te vermijden, leidden de laatste jaren reeds tot een sterke daling in het aantal interlandelijke adopties.

De wachtlijsten voor (interlandelijke) adoptie blijven echter disproportioneel lang waarbij kandidaat-adoptieouders vaak niet realistisch geïnformeerd worden over de uiteindelijke kans op adoptie. Tijdens interviews die voor dit eindrapport zijn gehouden, benoemden respondenten de wachtlijsten van kandidaat-adoptieouders als een belangrijk pijnpunt. Zowel de lange wachttijden als de onzekerheid van die wachttijden werden aangekaart. Na enige tijd voelt de situatie voor sommige kandidaat-adoptieouders uitzichtloos, onder andere door een gebrek aan transparantie. Begin 2021 is dit wat betreft binnenlandse adopties op schrijnende wijze zichtbaar geworden in het onderzoeksrapport 'Ontelbare jaren een kind verwachten' van de Vlaamse Ombudsdienst.

Adoptie wordt nog te vaak voorgesteld of ervaren als één van de vanzelfsprekende alternatieven voor het vervullen van een kinderwens, indien natuurlijke of medisch begeleide voortplanting faalt of niet beschikbaar is. Sommige kandidaat-adoptieouders haken af als ze ondertussen hun kinderwens toch op een andere manier kunnen invullen. Interlandelijke adoptie kan echter geen betrouwbare zorgstrategie zijn voor adopteerbare kinderen indien kandidaat-adoptieouders zomaar van gedachte kunnen veranderen wanneer een eerder of

meer verkiesbaar alternatief beschikbaar wordt. Adoptie heeft als proces een eigen finaliteit waaraan specifieke uitdagingen verbonden zijn. Hierdoor kan het niet *slechts één* van de vanzelfsprekende alternatieven zijn ter vervulling van een kinderwens.

Wegens de lange wachttijden en de specifieke finaliteit van adoptie, is het huidige systeem van wachtlijsten niet langer houdbaar. In de plaats hiervan moet een *pool* worden samengesteld van kandidaat-adoptieouders die zich beschikbaar stellen voor mogelijke adoptie, echter zonder de garantie dat een adoptie plaats zal vinden. Kandidaat-adoptieouders dienen in de *pool* van potentiële adoptieouders terecht te komen na een screening. De adoptie gebeurt op basis van een *match* tussen de gezinssituatie van de kandidaat-adoptieouders en de noden van het adopteerbare kind. Belangrijk hierbij is om kandidaat-adoptieouders erover te informeren dat de opname in deze *pool* geen waarborg biedt op het daadwerkelijk plaatsvinden van een adoptie.

Om over te schakelen naar een poolsysteem moet de instroom van kandidaat-adoptieouders hervormd worden. Bij de hertekening van het adoptielandschap (zie aanbeveling 3) moet de instroom van nieuwe kandidaat-adoptanten onmiddellijk worden stopgezet. Voor ouders die al een kindvoorstel hebben gekregen, kan de adoptieprocedure doorgaan, zij het onder bijkomende waarborgen en verificaties (zie aanbeveling 4). Voor de resterende groep kandidaat-adoptanten die al op de wachtlijst staat, beveelt het expertenpanel een adoptiepauze aan tot na de hervorming van het adoptielandschap, waarbij de wachtlijst is omgevormd tot een pool. Het expertenpanel is zich ervan bewust dat dit het gevoel van uitzichtloosheid van de kandidaat-adoptanten op de wachtlijst kan versterken. Transparantie is dus van belang: op de overheid rust een belangrijke collectieve en individuele informatie- en (na)zorgplicht.

Aanbeveling 6: het expertenpanel beveelt aan om het huidige systeem van wachtlijsten te vervangen door een pool van potentiële adoptieouders, zoals ook bestaat in het pleegzorgsysteem.

Het panel beveelt aan om de instroom van nieuwe kandidaat-adoptanten onmiddellijk stop te zetten. Kandidaat-adoptanten die al een kindvoorstel kregen, kunnen de plaatsing met de bijkomende waarborgen en verificaties afronden. Voor de grote resterende groep kandidaat-adoptanten op de wachtlijst beveelt het expertenpanel een adoptiepauze aan tot na de hervorming van het adoptielandschap waarbij de wachtlijst is omgevormd tot een pool.

In verband met de impact van een dergelijke pauze op de kandidaat-adoptanten, rust er een belangrijke collectieve en individuele informatie- en (na)zorgplicht op de overheid.

g) De adoptie van kinderen met bijzondere ontwikkelingsbehoeften (special needs)

De laatste jaren is het aantal adopties van geadopteerden met bijzondere ontwikkelingsbehoeften sterk toegenomen. Deze adopties vereisen bijkomende ondersteuning aan de adoptieouders en de geadopteerden.

Geadopteerden met bijzondere ontwikkelingsbehoeften kampen dikwijls met bijkomende kwetsbaarheden en zorgnoden. De toename in deze adopties moet gepaard gaan met bijkomende investeringen voor begeleiding en nazorg, zowel in herkomst- als aankomstlanden. Pre-adoptief kunnen voorbereidingsprogramma's bijdragen door adoptieouders concrete en realistische informatie te geven over mogelijke uitdagingen en ze strategieën mee te geven om hiermee om te gaan. Post-adoptief is er de behoefte aan professionele begeleiding en opvolging, zowel individueel als in groep (bijvoorbeeld door Informatieavonden en/of uitwisselingen met lotgenoten). Hierbij moet ook aandacht zijn voor het sensibiliseren en betrekken van actoren in de bredere omgeving die met deze gezinnen in aanraking komen (zoals kinderdagverblijven, scholen, psychologen en maatschappelijk werkers). Ook informele steun is belangrijk, in de vorm van een sociaal netwerk dat emotionele en praktische ondersteuning kan bieden.

Aanbeveling 7: het expertenpanel beveelt aan om te voorzien in aangepaste en passende opvolging, ondersteuning en zorg voor geadopteerden met bijzondere ontwikkelingsbehoeften.

h)Aangepaste screening door de Dienst Maatschappelijk Onderzoek

Ten slotte dient het pre-adoptie onderzoek van de Dienst Maatschappelijk Onderzoek te worden aangepast aan de context van geadopteerden bij aankomst in België. Uit de bevraging van geadopteerden blijkt dat volgende thema's nog onvoldoende aandacht krijgen in hun begeleiding: complexe identiteitsvorming, verlieservaring, geen aansluiting voelen, geen begrip krijgen voor hun worsteling met adoptie, leven met onbeantwoorde vragen, discriminatie en racisme. Al deze thema's werden benoemd als sluimerend, maar terugkerend in verschillende levensfasen van de geadopteerden. Het is belangrijk dat adoptieouders voorbereid zijn op de mogelijke impact van dergelijke ervaringen bij geadopteerden, en ondersteund worden in het ontwikkelen van vaardigheden om geadopteerden hierbij te begeleiden.

Aanbeveling 8: in het voorbereidingstraject van kandidaat-adoptanten door Steunpunt Adoptie en tijdens de screening door de Dienst Maatschappelijk Onderzoek dient bijkomende aandacht te gaan naar de specifieke ervaringen en uitdagingen waar opgroeiende geadopteerden mee te maken krijgen. Thema's zoals identiteit, discriminatie en racisme, en de impact van mogelijke wanpraktijken dienen reeds tijdens de voorbereiding te worden besproken.

2.2.2 Nazorg in het toekomstig model

Vanuit psychosociaal perspectief is interlandelijke adoptie een zeer ingrijpende maatregel binnen het zorgcontinuüm. Gezien de grote impact op de geadopteerden en op de betrokken gezinssystemen (van eerste ouders en adoptieouders) dient interlandelijke adoptie omkaderd te worden met meer opvolging, ondersteuning en zorgmogelijkheden. Zo is de opvolging van

geadopteerden na aankomst in België momenteel niet verplicht, tenzij de opvolging wordt vereist door de wetgeving in het herkomstland. Huisbezoeken zijn ook binnen het huidige kader van nazorg niet afdwingbaar en dienen betaald te worden door adoptieouders. Er is nood aan een wettelijke verplichting tot nazorg. Het nazorgkader voor geadopteerden tot 18 jaar (met een mogelijke verlenging tot 25 jaar) dient naar analogie met perspectiefbiedende pleegzorg³ tenminste de volgende zaken te bevatten:

- Het afleggen van een verplicht aantal (kosteloze) huisbezoeken door een zorgbegeleider voor regelmatig overleg met de adoptieouders en de geadopteerde;
- Het beschikbaar stellen van zorgbegeleiding per mail of per telefoon in de tijd tussen de huisbezoeken alsook de beschikbaarheid van crisispermanentie buiten de kantooruren;
- Mogelijkheid tot intensievere ondersteuning indien nodig. Dit kan door middel van een hogere frequentie van huisbezoeken (bijvoorbeeld wekelijks) om te werken aan knelpunten;
- Het beschikbaar stellen van een Psychopedagogisch Team (PPT). De medewerkers van het PPT ondersteunen adoptieouders die nood hebben aan specifieke, therapeutische of psychopedagogische ondersteuning rond de opvoeding en ontwikkeling van de geadopteerde. Dit kan voorkomen wanneer er sprake is van een bijzondere ontwikkelingsbehoefte, of van emotionele- en/of gedragsproblemen. PPT-ondersteuning kan ook via een intensieve training en begeleiding van de geadopteerde. PPT kan eventueel ook gekoppeld worden aan externe hulp, zoals opvolging door een kinder- en/of jeugdpsychiater;
- De mogelijkheid voor adoptieouders om onder bepaalde voorwaarden een beroep te kunnen doen op een terugbetaling van kosten via het systeem van 'bijzondere kosten', bijvoorbeeld voor langdurige opvolging bij een ergotherapeut;

³ Zie: <https://www.pleegzorgvlaanderen.be/webdata/uploads/antwerpen/Documenten/Pleegzorggids.pdf>

- Een recht op nazorg na het einde van de begeleiding. Dit betekent dat men tot 6 maanden na het afsluiten van het zorgdossier terecht kan bij de zorgbegeleider met vragen of onduidelijkheden.

Naast een professioneel aanbod aan nazorg is het ontwikkelen en investeren in een kwalitatief netwerk voor lotgenotencontact nodig voor alle directe betrokkenen. Dit kan onder meer door een betere afstemming van het bestaande aanbod van de Vereniging voor Adoptiekind en Gezin, het Steunpunt Adoptie, en a-Buddy op de noden van de verschillende betrokkenen. Ook kunnen de verschillende *stakeholders* in het werkveld samenwerken om trainingen te organiseren rond specifieke thema's zoals: de impact van discriminatie en racisme op de geadopteerden, het versterken van culturele competenties voor het adoptiegezin, of het behoud van de eerste taal naast het aanleren van het Nederlands.

Aanbeveling 9: de Vlaamse wetgever dient te voorzien in een beter kader voor nazorg voor alle betrokkenen bij interlandelijke adopties, naar analogie met perspectiefbiedende pleegzorg. Door de hertekening van het adoptielandschap kan dit budgetneutraal gebeuren; de huidige middelen kunnen anders worden besteed.

2.2.3 Rechten van de geadopteerden in het toekomstige model

a) Het recht op inzage in het adoptiedossier

De adoptiestatus van de geadopteerde komt bewuster op de voorgrond te staan rond de lagere schoolleeftijd. Geadopteerden van deze leeftijd komen steeds vaker in contact met zowel positieve als negatieve vormen van discriminatie. Mede hierdoor worden de geadopteerden zich er meer bewust van dat ze in bepaalde opzichten verschillen van hun leeftijdsgenoten. Zij zullen hierdoor meer vragen hebben over de eigen adoptieprocedure en de context/cultuur van herkomst in de adolescentie. Informatie over de eerste familie en het herkomstland kan geadopteerden helpen om de vroegkinderlijke breuk met de eerste ouders een plaats te geven binnen het eigen levensverhaal.

Het recht op informatie over de herkomst is verankerd in de verschillende juridische instrumenten inzake adoptie. Het inzagerecht in het eigen adoptiedossier vloeit voort uit het recht van de geadopteerde om de herkomst te kennen, als onderdeel van een ruimer recht op persoonlijke identiteit (zie ook artikel 8 VRK). Dit recht werd ook opgenomen in het Europees Adoptieverdrag. Artikel 22 van dat Verdrag stelt dat geadopteerden toegang mogen hebben tot de informatie die de bevoegde autoriteiten in hun bezit hebben m.b.t. hun herkomst. Autoriteiten hebben daarbij de mogelijkheid om in te gaan tegen het eventuele recht van eerste ouders om hun identiteit niet te onthullen. Minimaal wordt voorzien in toegang tot informatie over de geboortedatum en -plaats van de geadopteerde. Relevante informatie over een adoptie moet op basis van artikel 22 Europees Adoptieverdrag minstens 50 jaar worden bewaard; in België geldt op basis van artikel 1, § 2 KB 23 april 2017 een minimale bewaartermijn van 100 jaar. Ook die termijn is soms te kort om met name de nakomelingen van de betrokkenen toe te laten om kennis te nemen van de relevante gegevens. Het verdient daarom aanbeveling om voor te schrijven dat de dossiers na de minimale bewaartermijn zouden worden overgedragen aan een archiefinstelling.

Artikel 361-3, 2° oud BW geeft in België uitdrukking aan het recht om de eigen herkomst te kennen. De bevoegde autoriteiten moeten daarom de gegevens waarover zij beschikken over de herkomst van de geadopteerde, de identiteit van de eerste ouders en het medische verleden van de geadopteerde en de eerste familie bewaren. Deze gegevens moeten de geadopteerde de mogelijkheid geven om de herkomst te achterhalen. Het gaat hierbij in hoofdzaak over de gegevens uit de kindstudie die door de adoptiedienst wordt samengesteld.

Het inzagerecht voor geadopteerden is vandaag echter nog onvolledig geregeld. De concrete organisatie van de uitoefening van dit recht ligt bij de Gemeenschappen. (Volledige) toegang tot dossiers kan geweigerd worden indien gemeend wordt dat dit de rechten van derde personen kan schenden. Artikel 25 van het Decreet interlandelijke adoptie vermeldt dat wanneer door bepaalde gegevens uit het dossier de fysieke of psychische integriteit van een derde persoon (bijvoorbeeld de eerste ouders) in het gedrang kan komen, de instantie die de inzage verleent contact moet opnemen met de betrokken derde persoon. Dit contact moet de betreffende persoon informeren over het verzoek tot inzage en duidelijk maken welke informatie aan de geadopteerde mag worden verstrekt (art. 25, § 7 Decreet

interlandelijke adoptie). Wat precies wordt bedoeld met ‘het in het gedrang komen van de fysieke of psychische identiteit’ is niet duidelijk.

De inzage in het adoptiedossier kan verder ook problematisch zijn wanneer dit dossier niet in het bezit is van de Vlaamse Centrale Autoriteit of de adoptiediensten. Het is ook mogelijk dat het dossier onvolledig is (zie ook 2.2.4b).

Ondanks het bestaan van het inzagerecht zijn de wettelijke mogelijkheden voor de geadopteerde om informatie te bekomen dus beperkt en bevatten deze onvoldoende waarborgen. Meer fundamenteel biedt het huidige, gesloten adoptiesysteem de geadopteerde enkel de mogelijkheid om de herkomstgeschiedenis via het adoptiedossier te achterhalen. De vraag rijst of dit een goede benadering is. Een afweging van de verschillende belangen van de betrokkenen in het adoptieproces dringt zich op.

Aanbeveling 10: het expertenpanel beveelt aan om het recht op inzage in het adoptiedossier, en de uitoefening van dit recht, zo ruim mogelijk vorm te geven.

b) Ondersteuning bij het contacteren van de eerste families

Uit onderzoek – o.a. de analyse van klachten – blijkt dat geadopteerden nood hebben aan meer (praktische) ondersteuning van de overheid, zowel bij hun zoektocht naar informatie over hun identiteit als bij het leggen van contact met eerste families.

Het wettelijk kader waarbinnen adopties uit het verleden gebeurden, hield onvoldoende rekening met de behoefte van geadopteerden om de banden met de eerste ouders/eerste familie te behouden. De gebrekkige registraties van adopties uit het verleden bemoeilijken bovendien het traceren van deze banden. De aanbevelingen die het federale niveau heeft goedgekeurd (met name aanbeveling 2 uit de ‘Resolutie-Metissen’) voor metissen die naar België werden verplaatst kunnen hierin als leidraad gelden.

Om praktische en financiële ondersteuning bij de zoektocht naar de eerste ouders/eerste families te kunnen waarborgen, dient allereerst een onafhankelijk centrum in te staan voor de begeleiding, bijvoorbeeld het Afstammingscentrum. Dit centrum zou onder andere verantwoordelijk zijn voor het verstrekken van correcte informatie over de eerste familie en ondersteuning moeten bieden bij het zoeken van contact met de eerste families.

Deze ondersteuning moet oog hebben voor de morele, psychologische, juridische en administratieve vragen die met een zoektocht naar de eerste familie gepaard kunnen gaan. Om dit mogelijk te maken, dient de overheid ook in financiële ondersteuning te voorzien voor geadopteerden bij de nazorg en bij de zoektocht naar hun identiteit.

Aanbeveling 11: het expertenpanel beveelt aan dat een onafhankelijk centrum, zoals het Afstammingscentrum, beschikbaar is om geadopteerden morele, psychologische, juridische, administratieve en financiële steun te bieden bij de zoektocht naar- en het leggen van contact met eerste ouders/familie.

2.2.4 Omgaan met wanpraktijken uit het verleden

a) Publieke erkenning voor slachtoffers van wanpraktijken

Het belang van publieke erkenning ten aanzien van wanpraktijken bij interlandelijke adopties kan niet voldoende worden benadrukt. Deze erkenning gaat verder dan discussies over schendingen van de wet en vervult bovendien een tweeledige functie: enerzijds geeft het aan de betrokkenen (geadopteerden, adoptieouders, eerste ouders en eerste familie) een bevestiging van de psychosociale impact en het ervaren onrecht. Anderzijds doorbreekt een publieke erkenning de stilte in onze samenleving rondom dit onderwerp. Door het voeren van een maatschappelijke dialoog waarbinnen individuen en groepen vrij van angst voor financiële, emotionele en psychosociale gevolgen het woord kunnen nemen, kunnen de betrokkenen hun ervaringen en gevoelens een plaats kunnen geven. Een publieke erkenning draagt daardoor in belangrijke mate bij tot de individuele en collectieve verwerking van het verleden. Het geeft bovendien een sterk signaal dat de overheid verzoening wenst.

Naast de publieke erkenning moet er op landelijk niveau een (tijdelijke) Vlaamse erkennings- en bemiddelingscommissie voor wanpraktijken bij interlandelijke adoptie worden opgericht, dit naar analogie met de erkennings- en bemiddelingscommissie voor slachtoffers van historisch seksueel misbruik. Deze erkennings- en bemiddelingscommissie

dient te bestaan uit een multidisciplinair team met relevante expertise (bijvoorbeeld juridisch en psychosociaal). Deze commissie moet de slachtoffers van wanpraktijken bij interlandelijke adoptie aanhoren, informatie bieden en steun verlenen. Ze dient te zoeken naar gepaste bemiddeling en herstel mogelijkheden om slachtoffers de nodige individuele erkenning te geven. Ten slotte moet begeleiding worden aangeboden voor zij die hulpverleningsvragen hebben en/of juridische stappen willen ondernemen.

Aanbeveling 12: het expertenpanel beveelt aan dat de Vlaamse Regering de wanpraktijken die zich bij interlandelijke adoptie hebben voorgedaan en het leed dat deze bij de betrokkenen hebben teweeggebracht publiekelijk erkent. Het beveelt aan om een (tijdelijke) Vlaamse erkennings- en bemiddelingscommissie voor wanpraktijken bij interlandelijke adopties op te richten.

b) Herstel van administratieve fouten en gebreken bij de registratie in de adoptieprocedure

Sommige interlandelijke geadopteerden ondervinden nog steeds administratieve problemen als gevolg van adopties die in het verleden misliepen en door een gebrekkige omkadering na adoptie. De meest voorkomende administratieve problemen hebben betrekking op onder andere de nationaliteit, ontbrekende en/of foutieve geboorteakten, dubbele identiteitskaarten of bijvoorbeeld een foutieve geboortedatum of -plaats. Vaak zijn de procedures om administratieve fouten te herstellen erg duur, traag en omslachtig. Bovendien liggen de bewijslast en de kosten bij de geadopteerde.

Door procedures om administratieve fouten te herstellen te vereenvoudigen, wordt de erkenning, verkenning en vormgeving van de identiteit voor geadopteerden gewaarborgd. Om juridisch-administratieve ondersteuning te bieden aan geadopteerden die erom verzoeken, kan de overheid opdracht geven aan de betrokken overheden om een onafhankelijk meldpunt te installeren. Bij dit meldpunt kunnen interlandelijke geadopteerden met hun juridisch-administratieve vragen terecht.

Daarnaast zou de Vlaamse regering de federale regering kunnen betrekken bij deze juridisch-administratieve ondersteuning, zodat de relevante diensten op federaal niveau hieraan kunnen bijdragen. De Vlaamse regering zou bovendien vereenvoudigde procedures

kunnen creëren waarop interlandelijke geadopteerden een beroep kunnen doen om administratieve fouten bij hun adoptie te herstellen (in het bijzonder met betrekking tot onvolledige of ontbrekende geboorteakten). De aanbevelingen die op federaal niveau werden goedgekeurd voor metissen die naar België werden verplaatst, kunnen hiervoor een leidraad vormen.

Aanbeveling 13: het expertenpanel beveelt aan om geadopteerden die administratieve problemen ondervinden ten gevolge van fouten en/of gebreken in de registratie bij hun adoptieprocedure, ondersteuning te bieden. Daartoe kan een onafhankelijk meldpunt geïnstalleerd worden waar interlandelijke geadopteerden met hun juridisch-administratieve vragen terecht kunnen. Bovendien zouden de geadopteerden toegang moeten hebben tot vereenvoudigde procedures om deze fouten of gebreken in de registratie te herstellen.

c) Centrale en digitale registratie van interlandelijke adopties

De onvolledige registratie van interlandelijke adopties is een van de aanleidingen geweest voor misstanden in het verleden. Dit kwam onder andere door een te laag archiefbewustzijn bij adoptiediensten in België, een gebrekkige registratie van adopties en het ontbreken van een wettelijk kader rond de opmaak en het bewaren van adoptiedossiers. Er zijn zelfs meldingen van (opzettelijke) vernietiging van adoptiedossiers, wat (gerechtelijk) onderzoek naar wanpraktijken bemoeilijkt.

In landen van herkomst hebben adopties uit gebieden met een beperkte geboorteregistratie geleid tot onvolledige dossiers. Gebrekkige registratie leidt nog steeds tot onzekerheden en problemen voor de betrokken geadopteerden. Dit staat haaks op het recht van geadopteerde personen op informatie over de eigen ontstaansgeschiedenis en adoptie te kennen (zie aanbeveling 10).

In de toekomst zouden alle dossiers en gegevens met betrekking tot adoptie (ook retroactief) op een centrale plaats bewaard en geregistreerd moeten worden. Gelijkaardige aanbevelingen werden reeds voor de Vlaamse regering geformuleerd in het eindrapport uit 2015 omtrent erkenning en herstel bij gedwongen (binnenlandse) adopties. In het kader van

de langdurige bewaring en toegankelijkheid van deze gegevens (ook voor de nakomelingen van geadopteerden en de eerste families), moet ook worden nagedacht over de digitalisering van deze bestanden. De Belgische centrale autoriteiten (de Federale Centrale Autoriteit en de Vlaamse Centrale Autoriteit) moeten hierbij actief samenwerken met de centrale autoriteiten uit de herkomstlanden om een gedeeld archief op te zetten. Hierbij dienen documenten te worden opgesteld (en bewaard) in zowel het herkomstland als het aankomstland (België). Enkel landen die een open, toegankelijke en systematische registratie van adopties en aanverwante praktijken kunnen waarborgen, zouden nog in aanmerking mogen komen als potentieel herkomstland voor adoptie.

Aanbeveling 14: het expertenpanel beveelt aan om alle gegevens en documenten met betrekking tot interlandelijke adopties te digitaliseren en centraal te registreren. Daarnaast dient ook te worden nagedacht over een gedeeld archief met herkomstlanden.

d) Bijkomend diepgaand en multidisciplinair onderzoek

Op basis van ervaringen uit de praktijk en onderzoeksresultaten van dit rapport is het niet mogelijk om conclusies te trekken over de eventuele foutvraag en aansprakelijkheid van de betrokken actoren. Om inzicht te krijgen in de fouten en de aansprakelijkheid met betrekking tot de wanpraktijken uit het verleden, is een diepgaand en multidisciplinair onderzoek noodzakelijk. Daar moeten onder andere juridische, criminologische en historische experts bij betrokken zijn. Dit vereist een exhaustief onderzoek van bestaand archiefmateriaal, een inzage in vertrouwelijke documenten, reconstructie-analyses, alsook veldwerk in herkomstlanden waar zich wanpraktijken hebben voorgedaan. Het ontwarren van de verantwoordelijkheden en de oorzaken van de wanpraktijken kan ook een rol spelen bij het verwezenlijken van de erkenning en verzoening. Dergelijke onderzoeken hebben elders reeds tot erkenning en verzoenende maatregelen geleid, zowel internationaal (bijvoorbeeld in Nederland en Zwitserland) als nationaal, zoals met betrekking tot metissen die in België werden geplaatst.

Aanbeveling 15: het expertenpanel beveelt aan om bijkomend en diepgaand onderzoek te laten verrichten naar de eventuele foutvraag en de daaruit voortvloeiende aansprakelijkheid voor wanpraktijken bij adopties uit het verleden.

2.2.5 Mogelijkheden tot herstel na wanpraktijken

a) Mogelijkheid tot herstel binnen het recht

De mogelijkheden tot herstel die worden voorzien door het strafrecht, het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht en het personen- en familierecht - zoals de herziening van de adoptie of de verbetering of verandering van akten van de burgerlijke stand - zijn te beperkt en onvoldoende toegespitst op de noden van de geadopteerden. Daarom is een betere omkadering en begeleiding nodig van geadopteerden bij wie de adoptie onregelmatig is verlopen.

Een eerste mogelijkheid tot herstel kan worden gevonden in het *strafrecht*. Aan het expertenpanel is geen rechtspraak bekend waarin de strafbepalingen met betrekking tot de adoptie (artikel 391 *quater* en 391 *quinquies* Sw.) worden toegepast. Wel is het expertenpanel op de hoogte van een strafklacht op grond van artikel 27, § 4 Decreet Interlandelijke Adoptie door de Vlaamse Adoptieambtenaar, maar daarop is er geen strafrechtelijke vervolging ingesteld.

Naar de toekomst toe zouden Belgische actoren strafrechtelijk verantwoordelijk gesteld moeten kunnen worden voor wanpraktijken door actoren in het herkomstland wanneer de wanpraktijken toerekenbaar zijn aan de Belgische actoren. Daarnaast is het noodzakelijk om een protocol uit te werken zodat het vervolgen van deze actoren effectief toegepast kan worden binnen het bestaande strafrechtelijk kader. Het expertenpanel wijst ook op de wenselijke verlenging van de verjaringstermijn, zodat wanpraktijken uit het verleden kunnen worden vervolgd.

Aanbeveling 16: het expertenpanel beveelt aan om de mogelijkheden tot herstel in het strafrecht uit te breiden en te zorgen voor de effectieve handhaving van het recht.

Een tweede mogelijkheid tot herstel kan in het *burgerlijk aansprakelijkheidsrecht* worden gevonden. In de Belgische rechtspraak bestaan hierover voor zover bekend geen (gepubliceerde) precedentes. Ook in het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht kan het aangewezen zijn om de verjaringstermijn te verlengen.

Een derde mogelijkheid tot herstel betreft de mogelijkheid tot *herziening* van de adoptie (zie ook aanbeveling 5). De mogelijkheid tot herziening van de adoptie komt wettelijk voort uit de rechten van het kind en werd in het leven geroepen om de Belgische wetgeving in overeenstemming te brengen met het Haags Verdrag. Aan herkomstlanden wordt hiermee aangetoond dat de Belgische wetgever een voortdurende bezorgdheid heeft over kinderhandel. De herziening van de adoptie is bedoeld als een correctiemechanisme wanneer er zich bij de totstandkoming van adoptie ernstige problemen (ontvoering, verkoop of handel van minderjarigen) hebben voorgedaan, waarzonder het kind *überhaupt* niet adopteerbaar zou zijn geweest. Hoewel de feiten die aanleiding geven tot herziening moeten hebben plaatsgevonden tijdens de minderjarigheid van de geadopteerde, blijft de herziening mogelijk na de meerderjarigheid van de geadopteerde. Elke adoptie, ongeacht of deze in België of in het land van herkomst is uitgesproken, kan in principe via herziening ongedaan gemaakt worden. Het expertenpanel kent echter geen gevallen waarin een dergelijke herziening plaatsvond. Daarnaast is de procedure voor herziening onvolledig uitgewerkt. De gevolgen van een herziening voor eerste families, geadopteerden en de adoptieouders zijn niet bepaald.

Aanbeveling 17: het expertenpanel beveelt aan om de herziening van adoptie en andere alternatieven concreter en evenwichtiger uit te werken als mogelijkheden tot herstel.

Een vierde mogelijkheid tot herstel in de federale wetgeving betreft de *verbetering van de akten van de burgerlijke stand* indien blijkt dat de (identificatie)gegevens van de geadopteerde niet correct werden geregistreerd. Wanneer blijkt dat de eerst gekende geboortedatum of -plaats van de geadopteerde of diens oorspronkelijke namen verkeerd waren, kan op basis van de juiste akten een verbetering worden bevolen. Aangezien het niet

gaat om een zuivere materiële vergissing, is hiertoe een rechterlijke procedure nodig. De bewijslast mag niet bij de geadopteerde worden gelegd.

De verbetering van de namen van de geadopteerde is echter niet mogelijk indien deze naar aanleiding van de adoptie werden gewijzigd: de nieuwe naam is niet verkeerd en is dus niet vatbaar voor verbetering. De geadopteerde kan in dit geval voor een wijziging of toevoeging van voornamen gebruik maken van het recht op voornaamsverandering voor de ambtenaar van de burgerlijke stand. Er is geen vereenvoudigd verzoek of verlaagd of nultarief van toepassing zoals dat wel geldt voor transgender personen of vreemdelingen die hun naam veranderen met het oog op de nationaliteitsverkrijging. Er is verder geen recht op familienaamsverandering; enkel de Koning kan de familienaamsverandering als gunst uitzonderlijk toekennen. De ontdekking van de juiste herkomstgegevens zal wellicht in aanmerking komen als een voldoende ernstige reden voor dergelijke verandering. Er geldt echter een lange verwerkingstijd bij de FOD Justitie en er moet een registratierecht van €140 worden betaald.

Aanbeveling 18: het expertenpanel beveelt aan dat er voor adopties uit het verleden minstens wordt voorzien in een uitzonderlijke mogelijkheid tot regularisatie waarbij identificatiegegevens zoals de naam, geboorteplaats en -datum eenvoudig kunnen worden aangepast.

Alle voorgaande mogelijkheden tot herstel behoren tot de bevoegdheid van de federale wetgever.

Aanbeveling 19: het expertenpanel dringt erop aan dat de Vlaamse Regering de voorgaande herstelmaatregelen op de agenda plaatst en in de Commissie voor overleg en opvolging voorlegt, zoals bedoeld in het samenwerkingsakkoord van 12 december 2005, zodat er spoedig een herstelwet kan worden aangenomen door de Federale Wetgever.

b) Mogelijkheid tot herstel vanuit nazorg

Een andere mogelijkheid tot herstel betreft de nazorg. Het huidig nazorgaanbod is zeer algemeen en staat te weinig stil bij mogelijkheden van herstel voor interlandelijke adopties waarbij sprake is geweest van wanpraktijken. Het Steunpunt Adoptie kan de geadopteerde op dit moment eventueel doorverwijzen naar gepaste hulpverlening. Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor de geadopteerde om via het Afstammingscentrum bijstand te krijgen om contact op te nemen met leden van de eerste familie (art. 25, § 9 Decreet interlandelijke adoptie).

De Vlaamse decreetgever dient een meer uitgebreid wettelijk kader te voorzien. Hierbij moet de decreetgever enerzijds inzetten op het faciliteren van het contact tussen de geadopteerde en de eerste ouders/familie en anderzijds op het aanbieden van mogelijkheden van herstel voor de geadopteerde en de eerste ouders/familie. Dit zou kunnen verlopen via een bemiddelingsprocedure, mogelijk binnen de schoot van de Erkennings en Bemiddelingscommissie die werd opgericht naar aanleiding van het eindrapport van het expertenpanel 'gedwongen adoptie'. Hierbij worden de geadopteerde, de eerste ouders/familie en de adoptieouders betrokken.

Aanbeveling 20: het expertenpanel dringt aan op een meer uitgebreid wettelijk kader voor herstel vanuit nazorg.

Slotwoord van de voorzitter

Onze twintig, in consensus geformuleerde, aanbevelingen hebben geenszins de pretentie van de perfectie of van de volledigheid maar zij hebben wel een grondige heroriëntering van het adoptielandschap voor ogen. Wij, net als onze buurlanden, moeten immers nieuwe antwoorden vinden op de vrij fundamentele problematiek in dit landschap. Vanuit edele humane principes is dit landschap georganiseerd geraakt in tussenschakels wiens gesubsidieerde leefbaarheid de facto afhankelijk was van het aantal interlandelijke adopties. Menselijk, al te menselijk zijn er echter fouten en wanpraktijken in het systeem gekomen. De georganiseerde tussenschakels zijn er zelf niet altijd de oorzaak van en misschien wel ongewild het slachtoffer van maar de gevolgen van de wanpraktijken reiken ver. Deze wanpraktijken en de grondig gewijzigde mondiale context verplichten ons de noden en de grenzen van de adopteerbaarheid grondig te herbekijken. Dit leidt ons ook naar het reflecteren op de problemen aan de basis, met name het broze evenwicht tussen de belangen van de geadopteerde, eerste ouders en adoptieouders. Dit bracht ons panel tot de consensus dat de rechtstreekse rol en verantwoordelijkheid van de overheid moet worden bevestigd en versterkt. De gevolgen van de wanpraktijken zijn niet terug te draaien, maar het panel hoopt dat zij de overheid met dit rapport een instrument heeft aangereikt om de gevolgen ervan te verzachten. Anderzijds hoopt het panel dat de aanbevelingen ervoor zullen zorgen dat toekomstige adopties tot stand komen met bescherming van de belangen van deze die het nodig hebben.

Veronique van Asch, voorzitter expertenpanel inzake interlandelijke adoptie